

DOI 10.26886/2414-634X.4(64)2024.4

UDC: 130.2

**PHILOSOPHY OF UKRAINIAN MYTHOLOGY: SYNCRETISM OF
BELIEFS AND INFLUENCE ON CULTURAL IDENTITY**

**Viktor Vashkevich, Head of the Department of Social Philosophy,
Philosophy of Education and Educational Policy**

<https://orcid.org/0000-0002-1312-4315>

e-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

**Vitaliy Zablotsky, Professor of Department Psychology, Philosophy
and Social Disciplines**

<https://orcid.org/0009-0001-6733-6532>

e-mail: vzabl@i.ua

V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv, Ukraine

This article represents a study of the evolution of Ukrainian mythological ideas and their influence on the formation of the cultural identity of Ukrainians. The main attention is paid to the syncretic combination of pre-Christian and Christian beliefs, which was reflected in folk customs and festive rituals. The author emphasizes that Ukrainian mythology, although it has undergone significant transformations as a result of Christianization, continues to remain an important component of cultural heritage. The study emphasizes the connection between mythology and the daily life of Ukrainian peasants, whose culture was closely related to nature and the agricultural cycle. The article highlights the influence of pagan beliefs on the formation of worldview foundations and traditions of Ukrainians, in particular on ritual practices, such as the celebration of Easter. The article demonstrates the importance of Ukrainian mythology as

a factor that contributed to the formation of national identity, preserving cultural heritage through centuries of spiritual and social transformations.

Key words: *myth, mythology, worldview, philosophy, rituals.*

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Вашкевич Віктор Миколайович, професор кафедри психології, філософія та соціальні дисципліни Заблоцький Віталій Петрович, Філософія української міфології: синкретизм вірувань та вплив на культурну ідентичність/ Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, Київ, Україна.

Дана стаття репрезентує дослідження еволюції українських міфологічних уявлень та їхній вплив на формування культурної ідентичності українців. Основна увага приділяється синкретичному поєднанню дохристиянських і християнських вірувань, яке знайшло відображення в народних звичаях і святковій обрядовості. Автор підкреслює, що українська міфологія, хоча і зазнала значних трансформацій внаслідок християнізації, продовжує залишатися важливою складовою культурної спадщини. Дослідження підкреслює зв'язок між міфологією та щоденним життям українських селян, чия культура була тісно пов'язана з природою та аграрним циклом. У статті висвітлено вплив язичницьких вірувань на формування світоглядних основ та традицій українців, зокрема на обрядові практики, такі як святкування Великодня. Стаття демонструє важливість української міфології як чинника, що сприяв формуванню національної ідентичності, зберігаючи культурну спадщину через століття духовних і суспільних трансформацій.

Ключові слова: міф, міфологія, світогляд, філософія, обрядовість.

Вступ. Українська міфологія є однією з найдавніших і найцікавіших частин духовної спадщини нашого народу. Вона тісно переплітається з життям і побутом предків, відображаючи їхнє прагнення жити в гармонії з природою та оточуючим світом. Міфи про богів, природні явища та виникнення світу мають особливе місце в культурі українців, і хоча багато з цих вірувань було забуто або знищено з приходом християнства, їхній вплив продовжує проявлятися у сучасних традиціях та святкуваннях.

Українські міфи розповідають про єдність людини з природою, важливість родини і побуту, а також про незбагненну красу та силу природних стихій. Українські міфи характерні тим, що вони надзвичайно природні, пов'язані з хліборобським або пастушим побутом наших предків. Їхні персонажі переважно батько-господар, мати-господиня, їхні сини й дочки, їхня худоба та поля. Міфологічні сюжети яскраво забарвлені родинним побутом княжої доби.

Труднощі досліджень української міфології полягають насамперед у тому, що всі писемні згадки про стародавні вірування носять характер критики і засудження язичницьких Богів, яких кожен літописець не вважав за потрібне пояснювати, лише трактував як пережитки малокультурних звичаїв, неприйнятних для християн. Розвиток української міфології був перерваний зненацька. Християнські проповідники знищили безліч язичницьких творів, які писалися волхвами для потреб богослужіння та практичного життя. Людина жила в повній гармонії з природою і тому й Боги та міфічні істоти були для неї природними і рідними. Візантійські міфи на початку християнської доби були чужі й незрозумілі стародавнім українцям, тому вони й

намагалися зберегти свої найпотаємніші вірування, часто ховаючись по глухих лісах та хащах, недоступних для місіонерів нової віри. На жаль, мало писемних творів про народні вірування у нас збереглося. Хто знає, якою б нині виглядала українська міфологія, якби мала писемні пам'ятки, як у греків, адже наші вірування за давністю не поступаються грецьким.

На жаль, до нас не дійшло майже ніяких міфів про родоводи Богів, за винятком окремих вказівок на зразок: вітри – Стрибожі внуки, або «Сонце ж цар, син Сварога, він же Дажбог» тощо. Українська теогонія – сукупність міфів про походження і родовід Богів – зовсім не розроблена, до того ж найменше матеріалу маємо саме в цій галузі.

Отже, українська міфологія як сукупність переказів про живу й неживу природу та людину розвивалася на основі давньої загальнослов'янської міфології. Вона ілюструє прагнення людини пояснити і упорядкувати навколишній світ, розкрити єдність людини і природи. Українська міфологія включає міфи про сутність і походження явищ природи, про походження людини, про богів, про виникнення Всесвіту, про неминучу загибель світу тощо. В українській міфологічній традиції багато уваги приділялося природним стихіям, явищам оточуючого світу, різноманітним життєвим випробуванням, з якими зустрічається людина, тощо. Причому характерно, що всі ці сюжети максимально наближені до щоденного побуту селян.

Огляд літератури. Кожен народ, кожна нація, навіть певна соціальна група мають свої звичаї, духовні засади, що існують століттями на яких тримається культурний світ суспільства. Дещо з часом стає архаїчним, дещо нераціональним, але основи буття лишаються незмінними. Народні традиції, звичаї та певні знання передаються з покоління в покоління, мають регіональні особливості, але суть при цьому лишається незмінною. Деякі традиції, так би

мовити, осучаснюються, але інколи таке осучаснення викликає явне заперечення головним чином через незнання народних традицій. Особливо це простежується в святковій обрядовості. Кожне релігійне свято поза церквою обростає різноманітними діями дохристиянських вірувань. Таким чином створилося синкретичне поєднання двох релігій – так званий дуалізм. Народні свята були своєрідними календарними сторінками річного циклу, який базувався залежно від сонцевороту та сонячної сили. Саме це дозволяло нашим пращурам чітко фіксувати зміни в природі, завбачувати погоду, температурні явища, їх вплив на біологічний ритм життя. Все це чітко зафіксовано в численних приповідках, прикметах, загадках тощо. Народний календар тісно пов'язаний із обрядодіями. Кожне свято чітко регламентувало господарську діяльність, а тому народний календар був насамперед хліборобським.

Михайло Грушевський у своїй праці «Історія України-Руси» детально досліджував процес християнізації Київської Русі та вплив цього процесу на язичницькі вірування. Він відзначав, що багато язичницьких обрядів були знищені або інтегровані в християнську традицію. Грушевський вказує на те, що писемні згадки про язичництво часто мають характер критики та осуду з боку літописців, що ускладнює дослідження справжніх вірувань українців [2].

Іван Франко також зробив значний внесок у вивчення української міфології. У своїх роботах він досліджував народні казки, перекази та легенди, пов'язані з язичницькими віруваннями. Франко підкреслював, що багато елементів української міфології переплітаються із загальнослов'янською міфологією, проте мають свою унікальну специфіку [5].

Володимир Гнатюк, видатний український етнограф, у своїй праці «Українські народні вірування» зібрав численні народні легенди

та перекази, які відображають міфологічні уявлення українців. Він звертає увагу на те, що багато з цих вірувань, хоч і зазнали трансформацій під впливом християнства, продовжують жити в народних обрядах і звичаях [1].

Олександр Потєбня, відомий лінгвіст і філолог, у своїх роботах досліджував зв'язок між мовою та міфологією. Він наголошував на тому, що мова є засобом збереження міфологічних уявлень, оскільки в ній закладені символи та образи, які передають давні вірування про світ і природу [4].

Микола Костомаров у своїй праці «Книга буття українського народу» аналізував вплив дохристиянських вірувань на українську культуру та релігійність. Він вказує на те, що багато язичницьких елементів інтегрувалися в християнські свята, такі як Різдво, Великдень, Івана Купала, що свідчить про тяглість давніх традицій [3].

Окреслені дослідження репрезентують глибинні філософські питання про тяглість культурних явищ та трансформацію духовної спадщини у контексті історичних змін. Українська міфологія постає не лише як збережена пам'ять про дохристиянські вірування, але як жива тканина національної свідомості, що, перетинаючись із християнським світоглядом, створює унікальний культурний синтез. Цей синкретизм підкреслює універсальну людську потребу в гармонізації протилежностей: сакрального й профанного, природного і соціального, язичницького й християнського.

Філософська значущість цих досліджень полягає у виявленні глибинних структур, через які міфологія, навіть у зміненому вигляді, продовжує впливати на колективне уявлення про порядок світу. Універсальні символи, закладені у мові, ритуалах та міфах, стають метафорами екзистенційних переживань, що дозволяють народу зберігати свою ідентичність у часі. Саме ця постійна напруга між

архаїчним і модерним, сакральним і раціональним формує основу духовної динаміки української культури. Тому дослідження не лише розкривають історичну глибину, а й ставлять під сумнів сучасні уявлення про статичність культури, показуючи її як живий, рухомий процес, у якому минуле й теперішнє нерозривно переплетені.

Виклад основного матеріалу. Повсякденне життя українського народу, а також святкування часто супроводжуються цікавими звичаями, які пройшли через століття. Спробуємо розглянути одне з найстаріших свят, яке святкувалося ще задовго до прийняття християнства – Великдень.

Великдень – це не лише релігійне свято, але й важливий аспект нашої культури та традицій. Ми розглянемо коріння цього свята, його походження від давніх Богів українського Пантеону та способи, якими наші предки відзначали цей день. І розглянемо п'ять цікавих факторів цього давнього свята, а також ми зануримось у світ великодніх молитов наших предків, щоб зрозуміти значення та силу цих духовних зв'язків. Українці святкували Великдень ще задовго до поширення християнства, що відзначалося не лише за століття до народження Христа, а навіть до прийняття християнської віри. Назване Великоднем Дажбожим або сонячним, це свято символізувало настання весняного періоду коли день стає довшим, а природа оживає. Також відзначалося особливою магією родючості, наприклад Великодній коровай, відомий як баба, відігравав роль жертвовного символу для запліднення та родючості землі і тварин, віру в Дажбога як Бога сонця який приносить життя та благополуччя, відображали численні обряди та ритуали, зокрема приношення жертви воді та звільнення пташок.

Значний вплив язичництва на культуру і традиції українців виявився і в подальші часи. Наприклад, обряди очищення водою та святкування Великодня мали своє коріння ще в дохристиянські часи.

Згодом ці традиції пересіклися і з християнськими, що відзначали Різдво Христове та Пасху. Також цікаво що культ Ісуса Христа поширився серед українців завдяки їхньому розумінню через призму давніх вірувань, що відображалось у молитвах та обрядовості. Вплив давньої віри помітний у візуальних та архітектурних елементах. Наприклад, в оздобленні храмів, зокрема Софії Київської, можна помітити відображення стародавніх магічних символів та знаків, що поглиблюють зв'язок із давньою релігією. Це демонструє як українська культура зберегла та поєднала в собі різноманітні елементи, що зберегли вплив на розвиток суспільства протягом століть.

Вивчення українських християнських обрядів вказує на їхнє коріння у традиціях давньої віри, які виявляються не лише у релігійних святах. Сам термін «православ'я» має своє походження у давній термінології. Перша частина «прав» носила сакральне значення у давньовірів, вказуючи на Божественну сферу, світ Богів та героїв. Слово «правда» утілювало різноманітні аспекти: закон, істину, справедливість. Щодо другої частини «слава» то воно співвідноситься з богинею Славою, яка символізувала материнство і благодійність. Народи індуарійського походження, які шанували Славу, ідентифікували себе як славнії, що за деякими теоріями може пояснити походження терміну «слов'яни». Дослідження також вказують на вплив давніх обрядів на християнські практики. У християнській богослужбі виявлялися елементи давньої обрядовості, такі як жертвоприношення, використання ладану та окроплення освяченою водою. Навіть деякі ритуали, як хрещення або обряд постригу, збереглися з давніх часів та мають своє коріння у давньорелігійних традиціях. Нині багато з цих обрядів та традицій збереглося, навіть якщо їхнє сакральне значення не завжди розуміється повністю. Наприклад Великдень, як і тисячі років тому, українці випікають тісто Дажбога та обмінюються писанками, які є

символом вічного життя. Таким чином традиції минулого продовжують жити в сучасному світі, нагадуючи про наші корені та спадщину.

Отже, розглянемо п'ять цікавих фактів свята Великдень. Найвідоміші Великодні звичаї:

1. Паска – це сонячний слов'янський виріб з тіста. Ще в давнину мешканці Русі, святкуючи перемогу світла над темрявою у рівнодення, або Дажбожий Великдень, пекли спеціальний коровай, який був своєрідною жертвою божествам. Чим коровай був вищим та кращим, тим більшим урожай та приплід худоби. Цей давній український звичай, який із запровадженням християнства дещо трансформувався, насправді немає нічого спільного із випіканням пісної єврейської паски, як багато хто вважає.
2. Писанки малювали ще до Хрещення Русі. Не можна стверджувати що традиція писанкарства прийшла до нас із християнством, адже найдавніша керамічна писанка знайдена археологами датується 9м століттям, а це майже за 100 років до Хрещення Русі. Яйце для людей було символом сонця та народження життя, тому і дарували його один одному саме на Великдень, а орнамент, якими прикрашали писанки, мали дуже важливе значення та несли в собі зашифрований зміст.
3. Гаївки – давня традиція старовірів прославляння природи. Усім нам знайомий ще з дитячих років звичай водити гаївки, або ж по-іншому веснянки, насправді немає нічого спільного з християнством, хоч і підтримується в Україні як греко-католицькою так і православною церквою. В жодній із традиційних гаївок немає слів про Христа, про Бога, про Воскресіння, натомість постійно згадується природа, сонце, весна, пробудження всього живого і тд. Це збереглося ще з давніх часів,

коли слов'яни святкували прихід весни і звертались до божеств з проханням про родючі землі та багатий урожай.

4. Освячення великоднього кошика – жертвоприношення божествам, принаймні походження цієї традиції саме таке. В давнину віруючі стародавньої віри задобрювали своїх богів, влаштовуючи різні ритуали із жертвоприношенням їжі. Тепер замість цього освячуємо великодній кошик, стравами з якого розпочинаємо святкову неділю. До слова наповнення його не дуже й змінилось: яйця, святковий коровай, м'ясо, хрін, сир – всі ці продукти входили у звичний для наших предків раціон.
5. Обливання водою – давній обряд очищення. Бешкетна традиція обливаного понеділка яка, щоправда, зберіглася переважно на Західній Україні, насправді має серйозне підґрунтя. В давнину хлопці на наступний після Дажбожого Великодня день також обливали дівчат водою. Це вважалось побажанням краси та здоров'я, адже воду наділяли магічними властивостями і вона мала змити з собою всі хвороби та нещастя. Щоправда, тоді дівчата тішились таким обливанням, і в знак подяки дарували хлопцям писанку.

Можна побачити, що дуже багато знайомих нам великодніх традицій, які на перший погляд здаються християнськими, насправді мають стародавнє походження давньої релігії. Втім це не заважає нам поєднувати їх із відзначенням Пасхи, а лише навпаки, урізноманітнює святкування та вносить в нього колоритні елементи української культури.

Поряд із великодніми обрядами, важливе місце в духовному житті наших предків займали молитви, якими вони зверталися до богів із проханням про благополуччя та родючість. Ці молитви не лише висловлювали прагнення до єднання з природою і божествами, але й

служували способом підтримання зв'язку з предками. Великдень був святом духовного єднання, і молитви під час цього свята мали особливе значення, відображаючи шанування сонця, води і родючої землі. Розглянемо деякі з найдавніших великодніх молитов, які наші предки використовували для святкування цього важливого дня.

Молимося Богам щоб мали ми чисті душі і тіла наші, і щоб мали ми життя з праотцями нашими в Богах зливаючись в єдину правду. Так оце єсть ми Дажбожі внуки, ми улюбленці Богів і Боги свої десниці тримають на ралах наших. Заспіваймо славу суражю, і так мислимо до вечері, та п'ятикратно славимо Богів.

Великдень святкували як весілля неба і землі, дива і Лади. Про це знаходимо і в книзі Велеса.

Молитва:

Се повінчаємо небо Сварога і землю, і справимо весілля їм, де чоловік є Сварог, а навпроти нього жона його, і це свято мали робити як для мужа і жони, бо ми Діти їхні. І тако бажали їм здоровими та щасливими бути і дітей багато, і собою хвалитися, і дивитися до вод, що були велоплодні. Небесним вогнем освячується вода, якою волхви кроплять причастя, Великодні короваї, писанки.

Молитва:

Вічно свіжа Дана, вода і Діва, жінка сонця вогню, оживи своєю всетворчою силою все видиме і невидиме, все добре духовне світло. Коромислом райдуги зачерпни із Святого світового джерела животворну воду для народу мого українського, наділи нею берегинь, щоб вони сіяли цю Святу воду золотим решетом на землю-матінку, зрошуючи зела, квіти і плоди.

Великодні привітання, поцілунки – це давній звичай давньовірів. Народ радіє весні, славить пробудження природи, висловлює своє

одвічне прагнення до любові і щастя. Вітаються словами: «Слава Дажбогу», та відповідають «Навіки Слава».

Отже, варто зазначити, що свято Великодня є важливим поєднанням дохристиянських та християнських традицій. Воно несе в собі не лише релігійне значення, а й глибокі культурні корені, пов'язані з прадавніми віруваннями про родючість, сонце та відродження природи. Великодні звичаї, такі як випікання паски, малювання писанок, обливання водою та освячення кошиків, відображають багатство народних традицій, які збереглися протягом століть і продовжують жити в сучасному світі. Ці ритуали допомагають підтримувати зв'язок із минулим, водночас пристосовуючись до нових реалій. Вони є нагадуванням про силу духовних вірувань, які, хоч і зазнали трансформації, залишаються важливою частиною національної ідентичності українців. Відзначаючи Великдень сьогодні, ми зберігаємо традиції предків і продовжуємо їхній шлях, поєднуючи сучасність із глибокою історією та міфологічним минулим нашого народу.

Висновок. Український народ має багату і оригінальну культуру, надбану численними поколіннями. З давніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, святах, обрядах, фольклорі. Це – світовідчуття та світосприймання нашого народу. Українські традиції пояснюють та обґрунтовують взаємини між людьми, між людьми і природою, духовну цінність кожної окремої людини, і народу взагалі. Велике значення для утвердження національної свідомості українців мали народні звичаї, обряди, традиції святкування, які були невід'ємною частиною повсякденного життя і стали засобом збереження української ідентичності. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність але й естетику, моральні цінності, ментальність та історію. Звичаї українського народу пов'язані з традиційним світоглядом, який

складався протягом багатьох століть і зберіг ознаки дохристиянських вірувань. Зі зміною умов життя змінилися й традиції святкування, відбувалася постійна трансформація обрядових дійств, деякі їх елементи зникали, замінювались іншими, але основний зміст та сакральний сенс зберігся.

Література:

1. Гнатюк, В. М. (2018) Галицько-руські народні легенди. Етногр. зб. Т. 1. післямова М. І. Мушинки; худож. Р. В. Варламов. Репр. відтворення вид. 1902 р. Харків: Фоліо. 234. (Першодруки).
2. Грушевський, М. (1991) Історія України-Руси. в 11 т., 12 кн. Київ: Наукова думка. (Пам'ятки історичної думки України). Т. 9, кн. 2 : Роки 1654-1657. Репр. вид. 871-1630.
3. Костомаров, М. І. (1991) Закон Божий (Книга буття українського народу). Київ: Либідь. 38.
4. Франчук, В. Ю. (2012) Олександр Опанасович Потебня: сторінки життя і наукової діяльності. Київ. 376.
5. Франко, І. (1981) Зібрання творів: Легенди та перекази. Київ: Дніпро.

References:

1. Hnatiuk, V. M. (2018) Halytsko-ruski narodni lehendy [Galician-Russian folk legends]. Etnohr. zb. T. 1. pisljamova M. I. Mushynky; khudozh. R. V. Varlamov. Repr. vidtvorennia vyd. 1902 r. Kharkiv: Folio. 234. (Pershodruky). [in Ukrainian].
2. Hrushevskiy, M. (1991) Istoriiia Ukrainy-Rusy [History of Ukraine-Rus]. v 11 t., 12 kn. Kyiv: Naukova dumka. (Pamiatky istorychnoi dumky Ukrainy). T. 9, kn. 2 : Roky 1654-1657. Repr. vyd. 871-1630. [in Ukrainian].
3. Kostomarov, M. I. (1991) Zakon Bozhyi (Knyha buttia ukrainskoho narodu) [The Law of God (The Book of the Being of the Ukrainian People)]. Kyiv: Lybid. 38. [in Ukrainian].

4. Franchuk, V. Yu. (2012) Oleksandr Opanasovych Potebnia: storinky zhyttia i naukovoï diialnosti [Oleksandr Opanasovych Potebnia: pages of life and scientific activity]. Kyiv. 376. [in Ukrainian].
5. Franko, I. (1981) Zibrannia tvoriv: Lehendy ta perekazy [Collection of works: Legends and legends]. Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian].

Citation: Viktor Vashkevich, Vitaliy Zablotskyy (2024). PHILOSOPHY OF UKRAINIAN MYTHOLOGY: SYNCRETISM OF BELIEFS AND INFLUENCE ON CULTURAL IDENTITY. New York. TK Meganom LLC. Innovative Solutions in Modern Science. 4(64). doi: 10.26886/2414-634X.4(64)2024.4

Copyright: Viktor Vashkevich, Vitaliy Zablotskyy ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.